

Paavo Siro 75-vuotias

Elokuun 2. päivänä täytti 75 vuotta emeritusprofessori Paavo Siro. Hänen syntymä- ja koulukaupunkinsa on Helsinki, ja sinne hän on palannut myös eläkkeelle jäätyään. Keskeisen elämäntyönsä hän on kuitenkin tehnyt muualla: Turun ja Tampereen yliopistoissa.

Siro aloitti opistonsa v. 1930 Helsingin yliopistossa ja otti pääaineekseen itämerensuomalaiset kielet. Tästä valinnasta voinee päätellä, että tutkijan ura kangasteli hänen mielessään jo varhain. Ja tut-

kimuksen pariin hän pääsikin varsin pian, sillä jo muutaman vuoden opiskelun jälkeen prof. Lauri Kettunen otti lahjakkaan oppilaansa apulaisekseen vepsän keräelmien toimitustyöhön. V. 1934 ylioppilas Paavo Sirolle tarjoutui harvinaislaatuinen tilaisuus: hän pääsi prof. Kettusen sekä maist. Lauri Postin mukana kenttätöihin vepsäläisten pariin. Lauri Kettusen ja Paavo Siron yhteisjulkaisu »Näytteitä vepsän murteista» (1935) on tämän matkan satoa.

Filosofian kandidaatiksi Siro valmistui v. 1935, ja tällöin hänelle avautui mahdollisuus etäsukukielten tutkijaksi. Hänelle myönnettiin näet lukuvuodeksi 1935—36 stipendi Unkariin, missä hänen tuli unkarin lisäksi opiskella tšeremissia kuuluisan marintutkijan Ödön Beken johdolla. Unkarin-vuoden jälkeen Suomalais-ugrilainen Seura kiinnitti hänet stipendiaattiseen tšeremissin kielialainesten julkaisutyöhön.

Ensi töikseen Siro toimitti julkisuuteen Heikki Paasonen tšeremissiläiset kansanrunouskeräelmät »Tscheremissische Texte» (1938); sodan jälkeen ilmestyi »H. Paasonens Ost-tscheremissisches Wörterbuch» (1948). Myöhemmin hän saattoi alkuun mm. tšeremissi Timofei Jevsevjevin laajojen kansanrunouskokoelmien toimitus- ja sanastustyön. Seuran stipendiaattina hän oli aina v:een 1956. Stipendikauden päättyessä hän luopui myös seuran arkiston- ja kirjastonhoitajan tehtävistä, joita oli pitkään hoitanut.

V. 1946—53 Siro oli tšeremissiläisaineistojen muokkaustyön ohella myös

osapäiväinen Nykysuomen sanakirjan toimittaja. V. 1949 hän väitteli tohtoriksi. Hänen yliopistollinen opetustyönsä alkoi v. 1952, jolloin hänestä tuli Turun yliopiston suomen kielen ylimääräinen opettaja. V. 1955 tähän yliopistoon perustettiin suomen kielen ja sen sukukielten apulaisprofessori. Siro hoiti sitä ensin virkaa toimittavana, sitten v:sta 1957 viran vakinaisena haltijana.

Näihin aikoihin Siro haki itselleen virikkeitä mm. Pohjoismaisen kesäakatemian piiristä. Hän toimi mm. Pohjoismaisen kesäakatemian Suomen osaston puheenjohtajana v. 1955—63 sekä pohjoismaisen valiokunnan Suomen edustajana v. 1954—63.

V. 1962 Siro alkoi hoitaa Tampereelle muuttaneen Yhteiskunnallisen korkeakoulun vastaperustettua suomen kielen professorin virkaa. Tultuaan v. 1965 nimitetyksi tähän virkaan hän erosi Turun yliopiston apulaisprofessorin virasta, mutta jäi samalla tämän yliopiston dosentiksi. Tampereen yliopiston suomen kielen professorin virasta — Yhteiskunnallinen korkeakouluhan oli v. 1966 muutettu Tampereen yliopistoksi — Siro jäi eläkkeelle v. 1974; Turun yliopistossa hän toimi dosenttina v:een 1976 saakka.

Tutkijana Siro on alusta alkaen kulkenut täysin omaa tietään. Nuoren Siron haaveena oli luoda symbolisen logiikan keinoja käyttävä eksakti lauseenkuvausmalli. Tällaisen kehittelyä hän esitteli varhaisimmissa tuotteissaan, mm. artikkeleissa »Lauseoppi uuden logiikan valossa» (Vir. 1941), »Lauseopin periaatteita» (1943) ja »Jaolliset ja jaottomat substantiivit» (1943). Siron radikaalit ajatukset vaikuttivat alan tutkijoihin tyrmäävästi. Tähän aikaanhan maassamme oli yhä vallalla näkemys, jonka mukaan »historiallinen tarkastelutapa on kuitenkin ainoa oikea puhtaasti tieteellinen (kielentutkimuksen) metodi». Siro joutui teorioidensa vuoksi ennen pitkää Virittäjän palstoilla ankaraan polemiikkiin Paavo Ravilan kanssa.

Siron väitöskirja »Puhumista merkitsevät verbit itämerensuomalaisissa kielissä»

(1949) sisälsi monia suomalaiselle kielitieteelle uusia näkemyksiä. Siitä löytää esim. dependenssikieliopin perusajatukset, ja siinä erotetaan selkeästi syntaktinen distribuutiomenetelmä semanttisessa tutkimuksessa käytettävästä sijoitusmenetelmästä. Konkreettisen aineistonsa käsittelyyn Siro sovelsi erityisesti viimeksi mainittua; teoksen alaotsikko onkin »Ilmausyhteyksiin pohjautuva merkitysopillinen tutkimuskoe».

Väitöskirjassaan Sirolla on myös diakronisia aspekteja; hänen myöhempi tuotantonsa sitä vastoin on jokseenkin puhtaasti synkronista. Monografiassaan »Die finnischen Lokalkasus als Bestimmungen des Verbuns» (1956) Siro kehittää ns. suhdesääntöään. Sen mukaan verbiin kiinteimmin liittyvät ns. sidonnaiset adverbiaalimääritteet viittaavat intransitiivilauseessa subjektiin, transitiivilauseessa sitä vastoin objektiin; ne voidaan jakaa yleistä eli lokaalista suhdetta, omistus- eli habitiivista suhdetta sekä predikaatiivista suhdetta ilmaiseviin.

Siron pääteos on »Suomen kielen lauseoppi» (1964). Sen monet perusajatukset ovat löydettävissä jo Siron varhaisemmasta tuotannosta. Teos perustuu ominatakeiseen lause- ja predikaattikeskeiseen kielioppinäkemukseen. Sen olennaisena tavoitteena on selvittää lauseen eri jäsenten keskinäiset suhteet; tärkeitä ovat mm. lauseen rakenneosien erilaiset kiinteyssuhteet lauseen predikaattiin, independenttiin jäsenen nähden. Teos on antanut epäilemättä koko joukon virikkeitä alan tutkijoille.

Siron neljäs monografia on »Sijakielioppi» (1975). Lähinnä John M. Andersonin pelkistetyn ja abstraktisen sijakieliopiteorian pohjalta Siro rakentaa siinä suomen kielestä semanttisten syväsijojen kuvauksen.

Siron artikkelituotannossa voi nähdä kaksi eri linjaa. Toisaalta hän on 1940-luvun jälkeenkin käsitellyt kirjoitelmissaan kieliopillisen kuvauksen yleisiä periaatekysymyksiä; myöhemmissä artikkeleissaan hän on transformaatioteorian innokas kannattaja. Periaatelinjaa edustavia

artikkeleita ovat mm. seuraavat: »Kielioppi uutta tietä etsimässä» (1962), »Muuttuva kielioppi» (1963), »Se monologinen äänetön puhunta» (1971), »Mistä substantiivi ja verbi tulevat?» (1978), »Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä» (1980).

Toisaalta Siro on monissa artikkeleissaan käsitellyt myös keskeisiä suomen syntaksin erilliskysymyksiä. Siroilta ovat peräisin mm. notiivisen ja kvantitatiivisen spesieksen käsitteet (ks. esim. artikkeleita »Suomen kielen subjektista kielen rakenteen osana», 1957 ja »Suomen yksinäislauseen perustavia ongelmia: ns. 'eksistentiaalinen' lausetyyppi», 1960). Artikkelissa »Infinitiivin asema suomen kieliopissa» (1964) hän esittää näkemyksen suomen infinitiivien järjestäytymisestä toisiaan täydentäväksi sarjaksi siten, että syntaktisessa mielessä kielessämme voitaisiin katsoa olevan vain yksi infinitiivi. Samalla tavalla Siron mukaan suomessa modukset ja tempukset muodostavat yhtenäisen systeemin; modusten ja tempusten tunnukset ovat keskenään komplementaarissa distribuutiossa. Tätä näkemystä Siro esittelee mm. artikkeleissa »Suomen kielen verbien finiittimuotojen syntaktinen komponentti» (1967) ja »Suomalais-ugrilaiden kielten kielteisten verbimuotojen syntaktinen komponentti» (1967).

Mutta Siro on antanut tutkimuksen kehitykseen oman panoksensa muutenkin kuin tutkimuksensa välityksellä. Opettajana Siro ei ole koskaan ollut mikään armoitettu alkeiskurssien pitäjä. Hänen halunsa kurottaa aina kohti uusia ongelmia ja ohittaa lyhyesti tutkimuksen jo selvittämät kohdat ei ole aina ollut opintojaan aloittavalle mieleen. Olennaista annettavaa Sirolla onkin ollut ennen muuta pitimmälle ehtineille opiskelijoille ja tutkijajanoille: heillekin tosin usein valmiin, kanonisoidun tiedon asemesta pohdintoja sekä probleemien osoittamista, toki myös probleemien ratkaisumalleja, joskus moniakkin samanaikaisesti. Ikään kuin itsestään syntyikin hänen ympärilleen hänen Turun-kautenaan eräänlainen epäviralli-

nen »liseniaattiseminaari», joka kokoon-tui säännöllisin väliajoin pohtimaan strukturalismin periaatteita. Kaikki tuon piirin puolisenkymmentä jäsentä — silloiset maisterit ja liseniaatit — ovat nyt eri kieliaineiden professoreja.

1970-luvulle tultaessa kielitiedettä har-rastettiin jo uusin opein eri puolilla Suo-mea. Yliopistojen välisten tutkijakontak-tien puute tunnettiin kipeästi. Tämän aisti myös Siro: hänen johdolla järjestettiin v. 1972 Tampereella valtakunnalliset lau-seopin ja semantiikan päivät. Ne olivat suuri menestys, ja niistä sai alkunsa ny-kyisten kielitieteen päivien traditio. Ja ku-ten tiedetään, kielitieteen päivät ovat puo-lestaan synnyttäneet Suomen kielitieteel-lisen yhdistyksen.

Siroa voi tutkijana luonnehtia filosofi-sesti asennoituneeksi etsijäksi. Hän on pyrkinyt paneutumaan aina uusiin teorioi-hin ja käymään niiden avulla käsiksi kes-keisiin suomen kielen rakenneongelmiin. Hänen tutkimuksensa eivät aina avaudu lukijalle helposti. Tämä johtuu osaksi hänen esitystavastaan: hän aivan kuin ryntää niiden ongelmien keskelle, joista hänellä on olennaisesti uutta sanottavaa. Mutta monesti varmaankin suurempi syy on lukijan asiantuntemattomuus. Siro näet käyntelee usein sellaisia käsite-aparaatteja, jotka eivät kollegojen omak-sumiin tieteen paradigmoihin nivelly. Mielenkiintoista on lukea tänä päivänä esim. hänen väitöskirjansa ja sen aikoi-naan saamat arvioinnit. Monet tämän tut-kimuksen ne kohdat, joissa voi nähdä myöhemmin vallalle päässeiden tutki-mussuuntien perusajatuksia, saivat osak-seen ankaraa arvostelua.

Siro on läpi vuosikymmenten pysynyt uskollisena valitsemalleen synkronisen tutkimuksen teoreettiselle tielle. Mutta maailma hänen ympärillään on rajusti muuttunut. Aikoinaan hän sai taistella sen puolesta, että tämän tien olemassa-olon oikeutus kielitieteessämme yleensä tunnustettiin. Tänä päivänä tämä polku on muuttunut valtatieksi, jonka kulke-mista ikään kuin edellytetään jokaiselta kunnan lingvistiltä. Muutokseen on ollut

oma vaikutuksensa myös Sirolla, ehkä suurempikin kuin äkkiä luulisi.

Paavo Siro on tutkija, jota lingvistiikan ongelmat eivät varmaan koskaan jätä. Virittäjä onnittelee häntä lämpimästi merkkipäivän johdosta ja toivottaa hänelle jatkuvaa menestystä kielitieteen problematiikan parissa.

ALHO ALHONIEMI